

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Kynnys ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta VN:n suomalaisen demokratian periaatepolitiikasta ja toimenpide-ehdotuksista. Vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen osallisuus ja toimintaedellytysten turvaaminen kaikissa oloissa ovat oleellinen osa Suomalaista demokratiaa. Toimiva demokratia on itseisarvo ja oikeusvaltioperiaatteen kivijalka - ei keino tai väline muiden päämäärien saavuttamiseksi. Kestävän kehityksen Agendan läpileikkaavat periaatteet ml. 'Leave no one behind' – tukevat konkreettisten toimenpiteiden valintaa.

Kynnys ry yhtyy VANEN lausuntoon ja kannattaa vammaisyleissopimuksen pohjalta tehtyjä täsmennyksiä luonnokseen muutamien lisäyksin.

Yleisesti ottaen luonnoksen linjaukset ja toimenpiteet ovat kannatettavia. Useassa kohdassa mm. todetaan, että on tärkeää pitää kaikki väestöryhmät mukana. Todellisuudessa vammaisia ihmisiä on hyvin vähän yhteiskunnan luottamustehtävissä millään tasolla. Osallisuus ei vammaisten ihmisten kohdalla toteudu, ellei heitä aktiivisesti osallisteta. Vammaisten kohdalla tämä tarkoittaa esim. että jos esteettömyydestä ja saavutettavuudesta ei huolehdita, jos vammaisten ihmisten liikkumismahdollisuudet rajoittuvat 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuukaudessa tai avustajatunteja ei myönnetä tarpeen mukaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen, he eivät pysty osallistumaan tosiasiasa. Esimerkiksi ehdokkuus vaaleissa edellyttää "jalkautumista" monenlaisiin tilaisuuksiin, mutta jos avustajatunnit riittävät vain välttämättömään arjen pyörittämiseen, ei tosiasiallista osallisuutta ole.

Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuus suhteessa yleisväestöön edellyttää toisinaan ns. positiivista erityiskohtelua ja yksilöllisissä tilanteissa voidaan tarvita myös kohtuullisia mukautuksia. Näissä tilanteissa ei ole kuitenkaan kyse syrjinnästä muita ihmisiä kohtaan, vaan tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamisesta. Vammaisten henkilöiden kohdalla on erittäin tärkeää, että he

voivat itse edustaa itseään puolesta puhumisen sijaan ja että osallistaminen ei ole yksittäistä kuulemista, vaan prosesseissa ollaan mukana alusta loppuun.

Toivomme, että luonnoksessa kuvattaisiin tarkemmin, miten demokratian toteutumista vammaisten ihmisten osalta on tarkoitus edistää (esim. oikeuksien heikennyskielto, osallisuutta mahdollistavien lakisääteisten palvelupäätösten nopeus ja päätösten luottamuksensuojan vahvistaminen).

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

Tekstissä todetaan: "On tärkeää, että myös aliedustetut ryhmät, kuten nuoret ja vammaiset henkilöt, pääsevät osallistumaan demokraattisiin prosesseihin puolueiden kautta. Tästä syystä on keskeistä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta puolueissa."

Kynnys ry pitää tärkeänä, että edistämistoimia ja yhdenvertaisuuden toteutumista myös seurattaisiin - onko vammaisten ihmisten osallisuus puolueissa lisääntynyt ja mitä toimenpiteitä se edellytti.

"Vaalipäivän äänestysmahdollisuuksien joustavuutta lisätään kiinnittämällä huomiota äänestyspaikkojen määrään ja sijoitteluun. "

Toimenpiteeseen voisi lisätä vielä maininnan äänestyspaikkojen esteettömyyden ja saavutettavuuden tarkistamisesta kaikilla äänestyspaikoilla.

"Äänestysaktiivisuutta edistetään pitkäjänteisesti demokratiakasvatusta kehittämällä. Resursseja suunnataan viestintään ja entistä selkeämpään tietoon vaaleista. "

Monipuolisen ja monimuotoisen viestinnän lisäksi tulisi olla mainittuna saavutettava viestintä.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

Vammaisten henkilöiden osallistuminen omien ja yhteisten asioiden hoitoon edellyttää toimivia elämänmittaisia erityispalveluja. Riittävä henkilökohtainen apu, tuki kommunikointiin ja liikkumiseen niin arjen rutiineissa kuin myös yhteiskunnallisessa osallistumisessa on turvattava lainsäädännöllä. Vammaispalvelulain uudistuksen yhteydessä asiaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Ilman positiivista erityiskohtelua ts. sujuvia vammaispalveluja, vammaiset ihmiset eivät pääse osalliseksi itsemääräämiseen itsestään tai osaksi yhteisöä aktiivisina kansalaisina. Se, että osallistuminen edellyttää erityispalveluja, ei saa murentaa palvelunkäyttäjän normaaleja oikeuksia esim. vaalisalaisuutta tai kotirauhaa.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*

- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

Yhdenvertaisuustietoa saavutettavasti ja syrjimättömästi. Julkisen toimijan tilojen esteettömyys ja saavutettavuus lähtökohta. Tietoa kohtuullisista mukautuksista saavutettavasti. Riittävät ja toimivat erityispalvelut vammaisten henkilöiden osallistumisen varmistajana.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- ***Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.***
- ***Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.***
- ***Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.***

Osallistumisen kuilut näkyvät erityisesti lainvalmistelussa. Lainsäädäntöprosessissa tulee johdonmukaisemmin osallistaa eri ryhmiä myös lainsäädäntövaikutusten seurantaan ja jälkiarviointiin.

Vammaisvaikutusten arviointia tulee kehittää ja prosessissa tulee olla vammaisten henkilöiden edustus. Avoimen ja saavutettavan lainvalmisteluprosessin kehittämiseen ja virkamiesten kuulemis- ja vuorovaikutusosaamistason lisäämiseen on panostettava. Virkamiesten osaamista saavutettavista ja osallistavista kuulemismenetelmistä tulee lisätä.

Muistutamme vammaisten ihmisten itsensä kuulemisesta "nothing about us without us" -periaatteen mukaisesti.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- ***(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.***
- ***Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.***
- ***Oikeiden osallistuminstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.***

- ***Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.***
- ***Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.***

Esitämme, että tietoisuutta ylipäätään syrjinnän eri muodoista edistetään vihapuheen ja häirinnän tietoisuuden lisäämisen ohella. Vammaisten ihmisten kohdalla on havaittu, että syrjintää ei aina tunnisteta. Vammaiset ihmiset jättävät syrjintätilanteissa usein käyttämättä oikeussuojakeinoja, koska kokevat ettei se johda mihinkään. Näin on esimerkiksi rekrytoinneissa tapahtuvan syrjinnän kohdalla. Lisäksi oikeussuojakeinot on hajautettu eri tilanteissa eri viranomaisten vastuulle, jolloin systeemin monimutkaisuus estää puuttumisen nopeasti.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- ***Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.***
- ***Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.***
- ***Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.***
- ***Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.***
- ***Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.***
- ***Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.***

Vammaisten ihmisten yhdistystoiminta ei useinkaan ole mahdollista, jos ei ole riittävästi avustajia/tulkkeja / palkattua henkilökuntaa. Ehdotamme tähän vammaisjärjestöjä koskevaa erillistä toimenpidettä, esim. turvataan vammaisjärjestöjen riittävät taloudelliset resurssit.

Jotta vammaiset ihmiset voivat yhdenvertaisesti osallistua myös kulttuurin tuottamiseen ja kuluttamiseen, kulttuurilaitoksille tulee saada yhtenäiset käytännöt henkilökohtaisten avustajien suhteen, avustaja on monelle vammaiselle ihmiselle tosiasiallinen osallisuuden mahdollistaja kulttuurin kohdalla.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

Toikkanen Terhi
Kynnys ry